

З. В. Лось,
д. е. н., доцент кафедри економіки підприємства і міжнародного бізнесу,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1989-5583>

З. О. Толчанова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри маркетингу,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4682-1675>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.6.24

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Z. Los,
Doctor of Economics Sciences, Associate Professor of the Department of Business Economics
and International Business, National University of Water and Environmental Engineering
Z. Tolchanova,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing,
National University of Water and Environmental Engineering

INNOVATIVE SOLUTIONS TO ENSURE THE COMPETITIVE ADVANTAGES OF TRANSPORT ENTERPRISES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Стаття присвячена пошуку інноваційних рішень підвищення конкурентоспроможності транспортних підприємств України в умовах євроінтеграції. В статті досліджено основні принципи функціонування транспортних підприємств в процесі створення інновацій, застосування яких дозволить перевізникам підвищити конкурентоспроможність підприємств та вирішити проблеми економічної, соціальної, екологічної й техніко-технологічної ефективності розвитку, що в умовах європейської інтеграції є вкрай необхідним. Визначено фактори, підходи й методи, які впливають на інноваційний розвиток транспортних підприємств. Доведено, що інноваційний розвиток транспортних підприємств України ґрунтується на п'яти підсистемах системи інновацій макросередовища, зокрема: економічне середовище, соціальне середовище, політично-правове середовище, екологічне середовище та технологічне середовище.

Розроблено авторський підхід до складових інноваційного макросередовища транспортних підприємств України. В статті запропоновано удосконалений алгоритм формування інноваційної програми для підприємств транспорту, заснований на стратегічному плануванні і маркетинговому забезпеченні впровадження інновацій, який здійснюється за схемою: виникнення — формування — ресурсні програми — планування — активізація.

Доведено, що головною ціллю інноваційної програми підприємств транспорту має бути створення сучасного за рівнем розвитку, конкурентоспроможного підприємства, яке підвищить рівень задоволеності населення транспортними послугами та зміцнить фінансово-економічний стан підприємств.

Розроблена інноваційна програма для підприємств транспорту орієнтована на безпеку перевезень, стимулювання економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Наголошено на необхідності врахування маркетингового забезпечення інновацій в процесі формування даної програми. Реалізація інноваційної програми забезпечить високий рівень розвитку транспортним підприємствам та дозволить отримати найбільшу ефективність з досягненням довгострокових конкурентних переваг.

The article is devoted to the search for innovative solutions to increase the competitiveness of transport enterprises of Ukraine in the conditions of European integration. The article examines the main principles of the functioning of transport enterprises in the process of creating innovations, the application of which will allow carriers to increase the competitiveness of enterprises and solve the problems of economic, social, ecological and technical and technological efficiency of development, which is extremely necessary in the conditions of European integration. The factors, approaches and methods that affect the innovative development of transport enterprises are determined.

It is proven that the innovative development of transport enterprises of Ukraine is based on five subsystems of the macro-environment innovation system, in particular: economic environment, social environment, political and legal environment, ecological environment and technological environment. An author's approach to the components of the innovative macro environment of transport enterprises of Ukraine has been developed.

The article proposes an improved algorithm for the formation of an innovation program for transport enterprises, based on strategic planning and marketing support for the implementation of innovations, which is carried out according to the scheme: emergence — formation — resource programs — planning — activation. It is proven that the main goal of the innovative program of transport enterprises should be the creation of a modern, competitive enterprise, which will increase the level of satisfaction of the population with transport services and strengthen the financial and economic condition of enterprises.

The developed innovative program for transport enterprises is focused on the safety of transportation, stimulation of economic development and increasing the competitiveness of enterprises. It is emphasized the need to take into account the marketing support of innovations in the process of forming this program. The implementation of the innovative program will ensure a high level of development for transport enterprises and allow obtaining the greatest efficiency with the achievement of long-term competitive advantages.

Ключові слова: інновації, інноваційна стратегія, інноваційний розвиток транспортного підприємства, конкурентоспроможність, маркетингове забезпечення.

Key words: innovations, innovative strategy, innovative development of the transport enterprise, competitiveness, marketing providing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На даний час, розв'язання проблем ефективного функціонування транспортної інфраструктури в сучасних умовах економічного розвитку України є одними із першочергових завдань. Для розвитку та відбудови української економіки у післявоєнний період важливим буде впровадження інновацій у транспортному комплексі, адже він забезпечує життєдіяльність населення, якісний розвиток економіки держави, збереження обороноздатності та можливість досягнення високоєфективних зовнішньоекономічних відносин країни та сприяє пришвидшенню процесів євроінтеграції. Безсумнівною є той факт, що транспортна інфраструктура України як у довоєнний період, так і на даний момент потребує значних залучень інвестицій на її розвиток та модернізацію.

На сьогодні Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України) й Міністерство транспорту Великої Британії підписали угоду про план дій з відновлення пошкодженої війною української транспортної інфраструктури [1]. Отже, особливою актуальності набуває питання безпосереднього впровадження інновацій вітчизняними транспортними підприємствами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У розробку проблематики інноваційного розвитку транспортних підприємств України значний внесок зробили вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, серед них: О.І. Амоша, О.М. Вовк [2], З.В. Валіулліна [3], П.Ю. Гречан [4], С.М. Ілляшенко, Н.І. Новальська [5], Л.І. Федулова [6] та багато інших.

Авторами значну увагу приділено національній транспортній стратегії України та розвитку транспортної галузі в цілому. Поза увагою науковців не залиши-

лись теоретичні аспекти міжнародно-правових норм та питання щодо формування ефективного державного управління. Проте, на сьогодні не вирішеним залишається саме питання забезпечення інновацій на підприємствах транспорту. Зважаючи на зазначене, виникає потреба у подальших наукових дослідженнях. Особливої уваги потребує комплексне дослідження інноваційних рішень для транспортних підприємств України в умовах євроінтеграції. Саме це підтверджує актуальність та практичну значущість обраної теми дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою даної статті є поглиблення існуючих і розроблення нових теоретичних засад та прикладних аспектів для визначення інноваційних рішень у діяльності транспортних підприємств України, що дозволять підвищити їхню конкурентоспроможність в умовах євроінтеграції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Динамічний розвиток економічних, політичних, соціальних подій ХХІ століття сформулювали нове уявлення про інформацію, як одного із факторів (ресурсів) виробництва. На макрорівні інформація впевнено займає позиції головного фактора могутності держави, адже здатність держави мати у своєму розпорядженні найсучасніші інформаційні технології дозволяє ефективно управляти інформацією. Володіння державою такою здатністю — шлях до подальшого нарощування своєї економічної міцності [2, с. 2].

Одним з основних чинників результативної роботи підприємства є процес розшуків новітніх форм, удосконалення діючих, покращання технологій, матеріалів або продукції, що дозволяють вбезпечити постійне зростання попиту та нарощування прибутковості. Новітні технології, матеріали і продукти формуються за умов динамічності й стратегічної направленості інноваційних процесів, що передують розвитку як економічної та управлінської, так і виробничо-господарської діяльності транспортних підприємств [7].

Запроваджені на підприємствах інноваційні процеси покращують енергоефективність та ресурсозбереження, вбезпечують автоматизацію та цифровізацію роботи транспортних підприємств, впливають на конкурентоздатність та загалом впливають на економічний ріст [2, с. 2].

Відмітимо, що на всіх рівнях економічного розвитку підприємств, найважливішими складовими функціонування є сукупність певних принципів, методів та напрямів розвитку. Розглянемо в першу чергу принципи функціонування підприємств транспорту. На наш погляд, основними принципами функціонування таких підприємств мають бути принципи, що відносяться до підприємств транспорту усіх форм власності: безперервності, можливості роботи у правовому полі, єдності результату, узгодженості, мобільності, екологічності, ергономічності, координації, резервності, надійності, адекватної якості, науковості, конкурентоспроможності та сезонності перевезень.

За результатами досліджень виділено загальні принципи функціонування транспортних підприємств, що виникають в процесі створення інновацій. Застосування цих принципів дозволить перевізникам ефективно вирішувати проблеми економічної, соціальної, екологічної та техніко-технологічної ефективності розвитку, що в кінцевому підсумку сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств транспорту та є вкрай актуальним та необхідним в умовах європейської інтеграції.

До принципів розвитку підприємств транспорту, на наш погляд, доцільно віднести, зокрема: принцип відкритості, прогресивності, ефективності, гнучкості, пропорційного розвитку, відповідності державній транспортній політиці та самовдосконаленню.

Авторами доведено, що дотримання комплексного використання вище зазначених принципів розвитку транспортних підприємств сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств, відкриттю нових перспектив та визначить інноваційні напрями покращання їх діяльності. Це, своєю чергою, сприятиме забезпеченню інтересів споживачів послуг, технологічному оновленню, покращанню функціонування підприємства, залученню додаткових інвестицій та отриманню додаткового ефекту. Варто зазначити, що всі складові процесу розвитку підприємств будь-якої форми власності взаємопов'язані та потребують випереджувальних заходів для збереження та підвищення конкурентоспроможності.

Зауважимо, що сучасні транспортні підприємства повинні мати орієнтацію розвитку на середньострокову та довгострокову перспективу. До сучасних підходів слід віднести ті, які тісно пов'язані з інноваційним розвитком підприємства та розглядаються в сукупності для досягнення визначеної цілі. Серед них виділимо: системний, маркетинговий, логічний, відтворювально-еволюційний, інноваційний, комплексний, глобальний, інтеграційний, віртуальний, стандартизаційний, ексклюзивний, функціональний, процесний, структурний, ситуаційний, нормативний, оптимізаційний, координаційний, якісний та логістичний підходи.

До методів розвитку транспортних підприємств, на наш погляд, доцільно віднести методи, які знаходяться в тісному взаємозв'язку та за допомогою яких відбувається соціально-економічний розвиток підприємства.

Зокрема, економічні методи спрямовані на створення умов для ефективного функціонування й розвитку транспортних підприємств. Передбачають розробку комплексу заходів та напрямів розвитку для досягнення конкретної цілі. Економічний метод заснований на використанні заходів адміністративно-економічного характеру, тому визначається потребами й інтересами працівників структурних підрозділів, які формують основу економічних відносин. Серед економічних важелів розвитку транспортних підприємств для отримання ефекту вирізняють: планування, ціноутворення, фінансування, самофінансування, кредитування, стимулювання, аналіз, облік, а також оподаткування, інвестиції, субвенції.

Адміністративні методи ґрунтуються на взаємовідносинах сили влади та підпорядкування. Вони передбачають взаємовідносини керівника зі структурними

Рис. 1. Схема складових інноваційного макросередовища транспортних підприємств

Джерело: авторська розробка.

підрозділами підприємства та підприємства з державною владою. Адміністративний метод проявляється у формі регламентування, нормування, інструктування, інформування (внутрішній вплив) та правових норм українського законодавства в сфері пасажирських автомобільних перевезень. Зауважимо, що застосування даного методу є необхідним та ефективним для підприємства.

Соціальні методи сприяють підвищенню продуктивності і ефективності праці за рахунок задоволення соціальних потреб працівників та взаємних відносин у колективі. Ці методи включають сукупність заходів, які спрямовані на найбільш повне задоволення матеріальних і духовних потреб працівників структурних підрозділів підприємства. Слід зауважити, що саме даний метод дає перспективи для задоволення потреб населення у суспільних благах.

Маркетинговий метод направлений на перспективу та передбачає маркетингові дослідження, які зосереджені на покращанні потреб споживачів, мінімізації ризиків, підвищенні конкурентоспроможності пасажирських перевізників. Даний метод визначає пріоритетні напрями та цілі розвитку підприємства, базується на використанні іноземного досвіду.

Технологічний метод включає в себе комплекс заходів, орієнтованих на підвищення навичок та кваліфікації працівників структурних підрозділів підприємства, покращення якості перевізного процесу та підвищення технологічного потенціалу транспортного підприємства. Спрямований на використання нових видів рухомого складу, устаткування, сучасного інформаційного забезпечення, відповідно до напрямів НТП. Найвагоміший внесок при формуванні стратегії технологічного розвитку транспортних підприємств належить інноваціям.

Зауважимо, що на інноваційний розвиток та показники ефективності роботи транспортних підприємств впливають чинники макроекономічного середовища. На нашу думку, специфіка діяльності підприємства дозволяє виділити п'ять підсистем системи інновацій макросередовища сфери перевезень. На рис. 1. представлено авторський підхід до складових інноваційного макросередовища підприємств транспорту.

Проведені нами дослідження транспортних підприємств, в розрізі виділених п'яти підсистем системи інновацій макросередовища сфери перевезень, дозволили дійти висновку, що: 1) політично-правове середовище потребує змін у законодавчо-правових актах України та стабілізації політичного становища в державі; 2) технологічне середовище вимагає здійснення адаптації транспортних підприємств, відповідно до сучасного інноваційного розвитку; 3) економічне середовище безпосередньо впливає на розвиток підприємства через економічні важелі економіки країни; 4) екологічне середовище сприяє екологізації підприємства; 5) соціальне середовище враховує ставлення та мотивацію населення до впровадження інновацій.

Внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства знаходиться в тісній взаємодії, забезпечуючи ефективну та безперебійну їх роботу, проте, на сьогодні залишається відкритим питання інноваційного розвитку у маркетинговій діяльності підприємств всіх форм власності. Вище визначені принципи, підходи та методи розвитку підприємств транспорту дають можливість на практиці науково обґрунтувати інноваційні напрями покращання забезпечення технологічного оновлення окремо кожного підприємства.

Важливим напрямом удосконалення роботи підприємства є його інноваційна діяльність. Слід зауважити, що інноваційна діяльність на транспортних

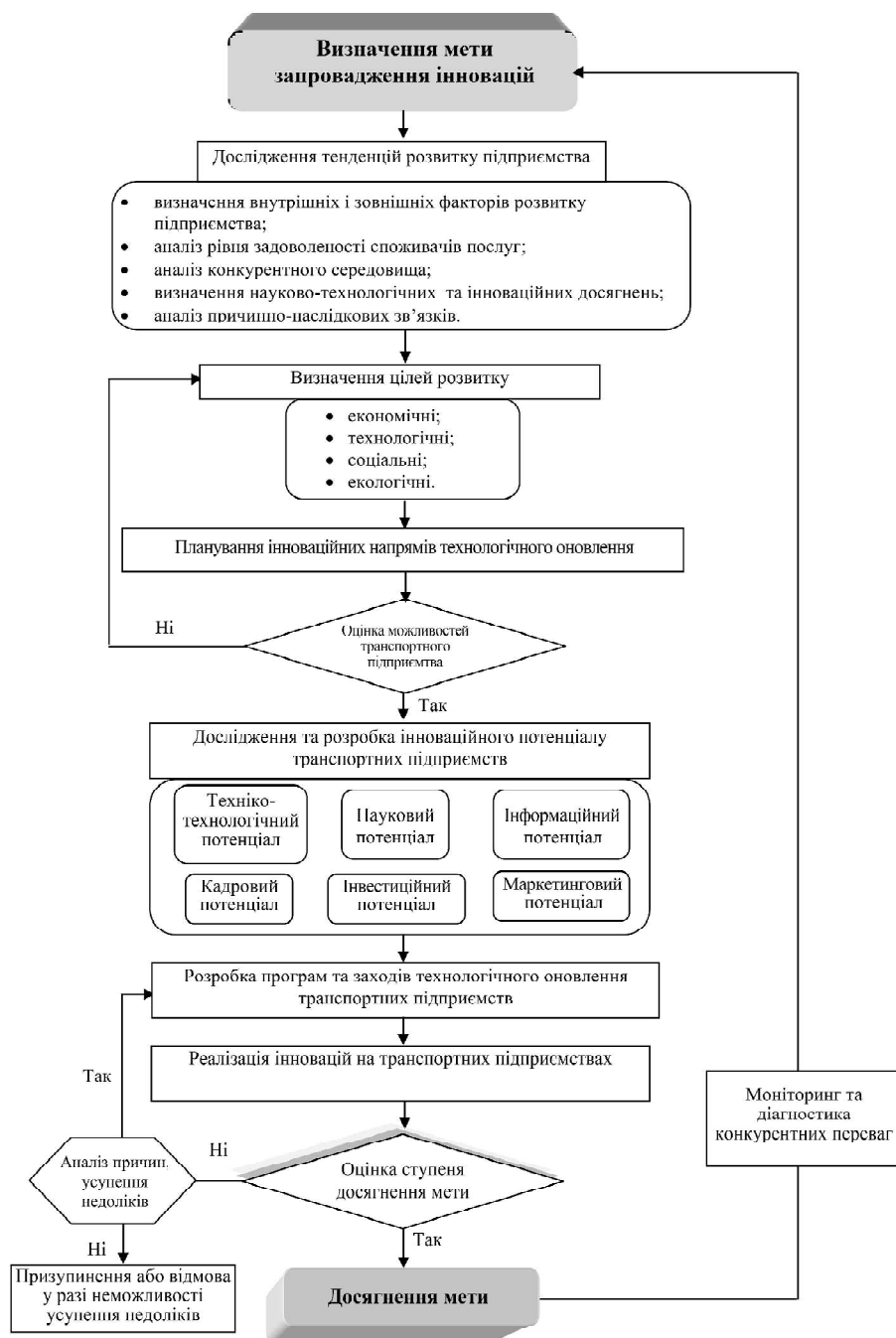

Рис. 2. Алгоритм формування управлінського рішення вибору інноваційної програми транспортних підприємств

Джерело: авторська розробка.

підприємствах є двигуном розвитку галузі і одним із факторів забезпечення конкурентоспроможності підприємства, що сприяє залученню різних ресурсів, серед яких основними є інвестиції та НДДКР.

На основі [8, с. 13] авторами запропоновано удосконалений алгоритм формування інноваційної програми для підприємств транспорту, заснований на стратегічному плануванні та маркетинговому забезпеченні, який здійснюється за схемою: виникнення — формування — ресурсні програми — планування — активізація. Запропонований алгоритм (рис. 2), дозволяє проводити аналіз та здійснювати оцінку забезпечення технологічного оновлення на різних етапах інновацій-

ного розвитку підприємств. Розроблені наукові підходи щодо вибору та обґрунтування стратегії розвитку автомобільного транспорту дозволили встановити, що процес технологічного оновлення на транспортних підприємствах є постійним за умови, що суб'єкт господарської діяльності планує утримувати переважачу позицію на ринку надання послуг перед конкурентами.

Відмітимо, що мета інноваційного розвитку формується залежно від умов, в яких експлуатується підприємство, до них слід віднести: потреби ринку та його споживачів, інноваційний темп зростання ринку, перспективи виходу на новий географічний ринок по-

слуг, необхідність у підвищенні техніко-технологічного рівня підприємства, зменшення попиту сегментів на послуги, диспропорції техніко-технологічної бази підприємств та т.п.

Головною ціллю інноваційної програми транспортних підприємств має бути створення сучасного за рівнем розвитку підприємства, яке підвищить рівень задоволеності населення транспортними послугами, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та поліпшенню фінансово-економічного стану підприємств.

Розроблена інноваційна програма для транспортних підприємств орієнтована, перш за все, на безпеку перевезень, стимулювання економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Слід наголосити, що в процесі формування такої програми необхідно враховувати важливість маркетингового забезпечення інновацій. Реалізація інноваційної програми забезпечить такий рівень розвитку, який дозволить в повній мірі задовольнити потреби населення в якісних суспільно необхідних транспортних послугах та при цьому отримати найбільшу ефективність з досягненням довгострокових конкурентних переваг.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, переваги запропонованого авторами удосконаленого алгоритму вибору інноваційної програми полягають у можливості: створення сприятливих умов для розвитку транспортного підприємства; залучення та впровадження новітніх та прогресивних технологій на транспортному підприємстві; підвищення обсягів та рівня якості транспортних послуг; поліпшення не лише техніко-експлуатаційних, але й економічних показників роботи транспортного підприємства; зниження витрат та собівартості послуг; виходу підприємства на новий географічний ринок; прийняття обґрунтованих маркетингових рішень з метою впровадження інновацій; створення маркетингових програм та заходів для активізації інновацій на транспортних підприємствах; більш швидко, якісно та гнучко реагувати на потреби споживачів послуг; підвищення конкурентоспроможності транспортних підприємств.

Практична реалізація моделі алгоритму формування інноваційної програми для транспортних підприємств України вимагає узгодження інституційно-організаційних важелів. Саме даним питанням будуть присвячені наступні дослідження.

Література:

1. New UK-Ukraine transport partnership to rebuild war-torn infrastructure. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/news/new-uk-ukraine-transport-partnership-to-rebuild-war-torn-infrastructure> (дата звернення 03.02.2023). Назва з екрана.
2. Вовк О. М., Абдулгусейнова А. Р., Дмитрик Х. Ю. Економічна ефективність інноваційних процесів на транспортних підприємствах в умовах інтелектуалізації. Економіка та суспільство. 2021. № 32. С. 1—6.

3. Валиулліна З. В. Транспортний сектор України в євроінтеграційних процесах. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 2. С. 23—26.

4. Гречан П. Ю. Інноваційна активність підприємств автомобільного транспорту в Україні. Інтелект XXI. 2019. № 5. С. 114—117.

5. Новальська Н. І., Клименко В. В. Інвестиційно-інноваційна діяльність транспортно-логістичних підприємств в умовах сучасного бізнес-середовища. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Економіка і управління. 2021. Т. 32 (71). № 4. С. 64—69.

6. Федуллова Л. І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2014. № 2. С. 122—135.

7. Кукушка, І. Інноваційний розвиток транспортних підприємств України. Економіка та суспільство, (43). 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1699> (дата звернення 30.01.2023). Назва з екрана.

8. Валиулліна З.В. Забезпечення технологічного оновлення пасажирських автотранспортних підприємств в умовах інноваційного розвитку: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04. Рівне, 2014. 20 с.

References:

1. GOV.UK (2022), "New UK-Ukraine transport partnership to rebuild war-torn infrastructure", available at: <https://www.gov.uk/government/news/new-uk-ukraine-transport-partnership-to-rebuild-war-torn-infrastructure> (Accessed 03.02.2023).
2. Vovk, O. M., Abdulguseinova, A. R. and Dmytryk, H. Yu. (2021), "Economic efficiency of innovative processes at transport enterprises in conditions of intellectualization", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 32, pp. 1—6.
3. Valiullina, Z.V. (2015), "The transport sector in Ukraine european integration processes", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 23—26.
4. Grechan, P. Yu. (2019), "Innovative activity of road transport enterprises in Ukraine", *Intelekt XXI*, vol. 5, pp. 114—117.
5. Novalska, N. I. and Klymenko, V. V. (2021), "Investment and innovation activity of transport and logistics enterprises in the conditions of the modern business environment", *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Ekonomika i upravlinnia*, vol. 32 (71), no. 4, pp. 64—69.
6. Fedulova, L. I. (2014), "Conceptual principles of management of innovative development of enterprises", *Marketing i menedzhment innovatsij*, vol. 2, pp. 122—135.
7. Kukushka, I. (2022), "Innovative development of transport enterprises of Ukraine", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. (43). available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1699> (Accessed 30 January 2023).
8. Valiullina, Z.V. (2014), "Technological renovation of passenger automobile transport enterprises based on innovation", Ph.D. Thesis, Economics and management of enterprises (economic activity), National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 04.03.2023 р.*